

Ο σύγχρονος Ορχομενός βρίσκεται σε απόσταση 43 χλμ. από τη Λιβαδειά. Είναι χτισμένος σε πεδινή περιοχή, βορειοδυτικά της αποξηραμένης λίμνης Κωπαΐδας. Οι κάτοικοί του είναι περίπου 5.000.

Παλιότερα, ο Ορχομενός ονομαζόταν Πετρομαγούλα. Ένα τμήμα του κατέχει τη θέση του αρχαίου Ορχομενού. Σώζονται η Ακρόπολη και ο θολωτός μυκηναϊκός τάφος, που ο Πausanίας ονόμασε Θησαυρό του Μινύου και ο Σλίμαν ερεύνησε. Η Μονή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, που χτίστηκε από τους Βυζαντινούς το 874, είναι από τα ωραιότερα μεσαιωνικά μνημεία.

Τηλέφωνα: Αστυνομία 226.10.32.311, Δήμος 226.10.32.240, Αγροτικό Ιατρείο 226.10.32.555, Ταξί 226.10.32.690.

Ο Ηρακλής και η Κωπαΐδα:

Η τύχη τα έφερε και ο Ηρακλής γεννήθηκε στη Θήβα. Μεγάλωσε έχοντας δασκάλους τους πιο φημισμένους της εποχής του. Η δύναμή του όμως δημιουργούσε προβλήματα: Ο Λίνος, γιος του Απόλλωνα και της μούσας Ουρανίας, ήταν μουσικός και πρώτος δάσκαλος του νεαρού. Μια μέρα, του έδειξε ένα σωρό από βιβλία και του ζήτησε να διαλέξει όποιο ήθελε. Ο Ηρακλής προτίμησε κάποιον οδηγό μαγειρικής κι ο δάσκαλός του θύμωσε και τον κατσάδιασε. Θύμωσε κι ο μαθητής και του πέταξε τη λύρα, που βρήκε τον Λίνο κατακέφαλα και τον άφησε στον τόπο. Στη δίκη, επικαλέστηκε νόμιμη άμυνα και αθωώθηκε.

Ο θετός πατέρας του, Αμφιτρύων, όμως, σκεπτόταν ότι θα μπορούσαν ν' ακολουθήσουν κι άλλοι φόννοι και τον έστειλε στον Κιθαιρώνα, να μεγαλώσει παρέα με τους βοσκούς. Εκεί, έμαθε πως οι γείτονες Θεσπιείς κι ο βασιλιάς τους Θέσπιος είχαν προβλήματα με το λιοντάρι του Κιθαιρώνα. Βγήκε να το αντιμετωπίσει και το σκότωσε.

Ο Θέσπιος είδε τον ήρωα και μαράζωσε ακόμα πιο πολύ, καθώς αυτός είχε πενήντα παιδιά, όλα κορίτσια. Κάλεσε το νεαρό, τάχα να τον ευχαριστήσει φιλοξενώντας τον στο παλάτι για πενήντα μέρες. Κάθε βράδυ, του έστελνε μες στο σκοτάδι κι από μια του κόρη, να περάσουν τη νύχτα μαζί. Ο Ηρακλής πίστευε πως ήταν πάντα η ίδια αλλά ντρεπόταν να του δείξει το πρόσωπό της. Ο Θέσπιος, πάντως, που ήταν γιος του Ερεχθέα της Αττικής, απέκτησε αυτό που ήθελε: Πενήντα εγγόνια, όλα αγόρια.

Επιστρέφοντας στο σπίτι του, ο Ηρακλής είδε στον δρόμο κάποιους φοροεισπράκτορες από τον Ορχομενό. Ρώτησε, πού πάνε, κι αυτοί εξήγησαν πως ο βασιλιάς τους, Εργίνος, είχε επιβάλει στη Θήβα φόρο εκατό βόδια το χρόνο. Ο Ηρακλής τους πήρε στο κυνήγι. Τις επόμενες μέρες, το ιππικό του Ορχομενού φάνηκε να προχωρεί εναντίον των Θηβαίων. Ο Ηρακλής έφραξε αμέσως τις καταβόθρες που απορροφούσαν τα νερά των ποταμών κι έκανε να πλημμυρίσει ο κάμπος την Κωπαΐδας. Το ιππικό δεν μπορούσε πια να τους απειλήσει. Στη μάχη σώμα με σώμα, που ακολούθησε, ο ημίθεος σκότωσε τον Εργίνο, κατά μία εκδοχή, ή τον υποχρέωσε να δίνει αυτός φόρο στη Θήβα, κατά μian άλλη. Ό,τι κι αν έγινε, ο Ηρακλής γύρισε στη Θήβα θριαμβευτής κι ο βασιλιάς Κρέων βγήκε να τον υποδεχτεί και να του δώσει σύζυγο την κόρη του Μεγάρρα.

Οι περιπέτειες της Κωπαΐδας:

Ο πολιτισμός των Μινύων, του λαού που έζησε στη Βοιωτία με έδρα τον Ορχομενό, γνώρισε τη μεγάλη του ακμή του κατά 2^η π.Χ. χιλιετία. Υπάρχουν μάλιστα πολλοί ερευνητές, που πιστεύουν ότι η Αργοναυτική εκστρατεία απηχεί δικές τους περιπέτειες. Και τα μινυακά αγγεία, που έχουμε στη διάθεσή μας, μαρτυρούν υψηλό βαθμό πολιτισμού.

Η Κωπαΐδα ήταν κάποτε η μεγαλύτερη λίμνη της Ελλάδας. Τη διέσχιζε ο Κηφισός ποταμός. Οι Μινύες υπήρξαν οι πρώτοι που σκέφτηκαν να την αποξηράνουν. Δεν γνωρίζουμε πόσο χρόνο τους πήρε αλλά τα κατάφεραν να αποκτήσουν μian απέραντη εύφορη έκταση δημιουργώντας ένα εκπληκτικό, για την εποχή, υδραυλικό σύστημα που άφησε άναυδους τους αρχαιολόγους, όταν το είδαν. Η Κωπαΐδα έγινε πηγή ζωής και πλούτου. Στο γόνιμο έδαφός της αναπτύχθηκαν πολλοί προϊστορικοί οικισμοί.

Κατά τη μυθολογία, ο Ηρακλής έφραξε τις καταβόθρες με αποτέλεσμα τα νερά να πλημμυρίσουν τους οικισμούς και να τους πνίξουν. Έτσι, η λίμνη σχηματίστηκε πάλι. Στον καιρό του Μεγάλου Αλεξάνδρου, ο υδραυλικός Κράτης προσπάθησε να την αποξηράνει. Η δουλειά, όμως, ποτέ δεν τελείωσε.

Στα 1865, μια γαλλική εταιρία ανέλαβε να την αποξηράνει με επαχθείς για το ελληνικό κράτος όρους. Στις 8 Οκτωβρίου του 1873, το τότε υπουργικό συμβούλιο κήρυξε έκπτωτη την εταιρία. Ως πρωθυπουργός, ο Χαρίλαος Τρικούπης αποφάσισε να προχωρήσει το έργο. Στις 3 Ιουλίου του 1882, ψηφίστηκε ο νόμος για την αποξήρανση της λίμνης.

Χρειάστηκαν πενήντα χρόνια, ώσπου το έργο να ολοκληρωθεί, το 1931. Στη διάρκειά τους, δημιουργήθηκε το οξύτατο Κωπαϊδικό ζήτημα που καταταλαιπώρησε αγρότες και κυβερνήσεις επί μισόν αιώνα. Η αγγλική κατασκευάστρια εταιρεία έφτασε να νοικιάζει τα αποξηραμένα εδάφη με ποσοστό ως και 47% επί της παραγωγής και να ξεζουμίζει τους αγρότες. Το Κωπαϊδικό ζήτημα αντιμετωπίστηκε αρχικά από τον Ελευθέριο Βενιζέλο και έληξε με την ανάθεση της διαχείρισης των αγρών στον Οργανισμό Κωπαϊδας.

Ο Χαρίλαος Τρικούπης ευτύχησε να εγκαινιάσει την πρώτη σήραγγα (του Αγίου Γεωργίου) το 1884. Όταν τα νερά αποσύρθηκαν, αποκαλύφθηκε το αριστουργηματικό έργο των Μινύων, που, με λίγες μετατροπές, θα μπορούσε να λειτουργήσει και στην εποχή μας. Σήμερα, 250.000 στρέμματα της πρώην λίμνης έχουν αποδοθεί στην καλλιέργεια.

Τα πλούτη του Ορχομενού:

«Δεν το κάνω, ακόμα κι αν μου δώσεις όλα τα πλούτη του Ορχομενού και της Θήβας (της Αιγύπτου)», ορκίζονταν οι αρχαίοι κι ο Όμηρος φιλοξενεί αυτούσια την παροιμία στον στίχο 381 της ραψωδίας Ι, στην Ιλιάδα. Κι ο κατοπινός Πλούταρχος περιγράφει τον Ορχομενό της Βοιωτίας σαν μια μικρογραφία της Αιγύπτου. Ο περίφημος θολωτός τάφος, που μάταια προσπάθησε να αρπάξει ο Ελγίνος στα 1801 - 1803 και που ο Σλίμαν τον βρήκε συλημένο, όταν μπήκε μέσα, στα 1886, έστεκε για αιώνες αδιάφυστο μνημείο του περασμένου μεγαλείου. Χρειάστηκαν, όμως, οι ανασκαφές των αρχών της δεκαετίας του 1930, για να καταλάβει η ανθρωπότητα, τι ακριβώς εννοούσαν, όταν μιλούσαν για τα πλούτη της

περιοχής κι όταν τον συνέκριναν με την Αίγυπτο. Είχαν προηγηθεί, σαράντα χρόνια πριν, τα έργα, που αποκαλύφθηκαν στα 1890 - 91, τότε που μια αγγλική εταιρεία ανέλαβε να αποξηράνει την ως τότε λίμνη της Κωπαΐδας.

Γιος του θεού Ποσειδώνα ήταν ο μυθικός ήρωας, Μινύας. Πήρε τους συντρόφους του από τη Θεσσαλία και κατέβηκε στη Βοιωτία, όπου δημιούργησε την πρώτη εγκατάσταση των Μινύων, των οποίων η έλευση απηχεί τον ερχομό των πρώτων Ελλήνων. Ο γιος του, ο Ορχομενός (που κατ' άλλους ήταν παιδί του Δία και της Ησιόνης) έχτισε την ομώνυμη ένδοξη πόλη. Τον διαδέχτηκε ο γιος του, Μινύας κι αυτός, που απέκτησε τρεις κόρες, τις τραγικές Μινυάδες Αλκίππη, Αρσινόη κι Αλκαθόη.

Όταν στη Βοιωτία διαδόθηκε η οργιαστική λατρεία του θεού Διονύσου, οι τρεις αδελφές αρνήθηκαν να μετέχουν στις άσεμνες τελετές. Ο θεός θέλησε να τις πάρει με το μέρος του, πρώτα με το καλό κι έπειτα με το άγριο. Οι κόρες έμειναν ακλόνητες στις πεποιθήσεις τους κι ο θεός τις τρέλανε τόσο πολύ, ώστε η Αλκίππη να σκοτώσει τον ίδιο τον γιο της, Ίππασο. Ο Ερμής τις λυπήθηκε και τις μεταμόρφωσε σε πουλιά: νυχτερίδα, κουκουβάγια, γιδοβυζάχτρα. Από τότε, καθιερώθηκαν τα Αγριώνια, οι οργιαστικές νυχτερινές τελετές, στις οποίες ήδη έγινε αναφορά.

Πέρα από αυτά, οι Μινύες αποδείχτηκαν άξιος λαός. Με θαυμαστά έργα, αποξήραναν τη λίμνη Κωπαΐδα και χρησιμοποίησαν τα νερά της για να ποτίζουν τα πλούσια εδάφη. Η πόλη μεγάλωσε, δυνάμωσε κι απείλησε τη δύναμη της γειτονικής Θήβας. Ο πόλεμος των Θηβαίων εναντίον των Μινύων θα ήταν χαμένος, αν δεν είχαν μαζί τους τον ημίθεο Ηρακλή.

Το τεχνολογικό θαύμα των Μινύων:

Η πόλη του Ορχομενού χτίστηκε πλάι στην Ακιδάλια πηγή του Βιργιλίου ή την πηγή των Χαρίτων, όπως τη λέει ο Πausanias. Τέσσερα ποτάμια έχυναν τα νερά τους στον κάμπο και τον πλημμύριζαν. Από εκεί, συνέχιζαν ως το βουνό και χάνονταν στις καταβόθρες. Ο αναμορφωτής του νεοελληνικού κράτους, Χαρίλαος Τρικούπης, οραματίστηκε την αποξήρανση της λίμνης. Ο Τρικούπης δε ζούσε πια, να δει τη δικαίωση του οράματός του. Πρόλαβε, όμως, να νιώσει πως ερχόταν δεύτερος. Τον είχαν προλάβει οι Μινύες, πάνω από

3.500 χρόνια πριν!

Εκπληκτοι οι Άγγλοι μηχανικοί είδαν, από το 1892 κιόλας, προϊστορικά αποστραγγιστικά έργα. Ο Έλληνας συνεργάτης στα έργα, μηχανικός Καμπάνης, μελέτησε τα ευρήματα, που αργότερα έγιναν αντικείμενο έρευνας και άλλων ειδικών. Οι μεγαλοφυείς Μινύες είχαν φτιάξει τρεις αναχωματικές τάφρους στη μέση και στις δυο άκρες της λίμνης και διοχέτευαν τα νερά στις καταβόθρες με τέτοιο τρόπο, ώστε να ρυθμίζουν όπως ήθελαν το ύψος της στάθμης. Μ' άλλα λόγια, όχι μόνον είχαν αποξηράνει την απέραντη έκταση, αλλά χρησιμοποιούσαν τα νερά των ποταμών για να αρδεύουν τα νέα χωράφια τους. Ο άλλοτε βυθός της λίμνης, φορτωμένος με την εύφορη λάσπη (ιλύ) που είχαν αποθέσει εκεί οι αιώνες, αποδείχτηκε ασύλληπτα γόνιμος. Το μαρτυρούν οι σιτοβολώνες, που αποκαλύφθηκαν εκεί στις κατοπινές ανασκαφές:

Πελώρια στρογγυλά κτίρια με εσωτερική διάμετρο έξι μέτρων, που έκλειναν από πάνω με κεραμίδια. Με σκάλες, οι Μινύες ανέβαιναν στην κορφή, έχυναν μέσα το στάρι και σφράγιζαν την οροφή. Όταν ήθελαν να πάρουν ποσότητα σταριού, αποσφράγιζαν ειδικά ανοίγματα στον κυλινδρικό τοίχο, από όπου χυνόταν έξω όσο χρειαζόνταν. Όσπου ν' αδειάσουν οι σιτοβολώνες, ερχόταν η εποχή του νέου θερισμού. Στην πλούσια Αίγυπτο, τη δουλειά των τεχνητών καναλιών, που έφτιαξαν οι Μινύες, την έκανε ο θεϊκός Νείλος, όταν αποφάσιζε να ξεχειλίσει. Στον Ορχομενό, οι άνθρωποι αποφάσιζαν.

Η περιοχή κατοικήθηκε από την Πρωτοελλαδική ακόμα περίοδο (3η π.Χ. χιλιετία). Από τότε υπάρχουν και οι σιτοβολώνες. Στην Υστεροελλαδική (1600 - 1100 π.Χ.), ο Ορχομενός είχε ήδη εξελιχθεί σε πλουσιότατο μυκηναϊκό κέντρο με δική του βασιλική δυναστεία (παλαιότερος γνωστός βασιλιάς ο μυθικός Ετεοκλής). Οι Μινύες έλεγχαν ολόκληρη την περιοχή του Παγασητικού και του Ευβοϊκού κόλπου κι αποτελούσαν τον ναυτικό παράγοντα του μυκηναϊκού πολιτισμού. Η Αργοναυτική εκστρατεία τους ανήκει. Γύρω στα 1400 π.Χ., έφτασαν στο απόγειο του πλούτου.

Όμως, οι καταβόθρες δεν ήταν σταθερές. Κάποιες από αυτές, κατά καιρούς, βούλωναν. Οι Μινύες κατασκεύασαν έναν νέο αγωγό κι έστελναν τα νερά στη γειτονική Λάρυμνα, όταν η απορρόφηση παρουσίαζε προβλήματα. Με τα χρόνια, οι φυσικές υποδοχές των νερών βούλωσαν ολοκληρωτικά. Ίσως, να έφταιγε και η επέμβαση των ανθρώπων που ποτέ δεν μπόρεσαν να υποτάξουν πλήρως τη φύση. Τα νερά δεν έβρισκαν πια διέξοδο κι ο αγωγός, που τα έστελνε στη Λάρυμνα, δεν επαρκούσε. Η φύση δημιούργησε αυτό, που αργότερα χρωάθηκε στον Ηρακλή. Σιγά - σιγά, ο κάμπος πλημμύρισε, ξανάγινε λίμνη. Τα εύφορα χωράφια σκεπάστηκαν πάλι απ' τα νερά. Ο Ορχομενός άρχισε να φθίνει. Στα 1.100 π.Χ., δεν ήταν παρά ένα φτωχικό χωριό. Έτσι τον αναφέρει και ο Όμηρος στον Νεών κατάλογο.

Ο Ορχομενός ξεχάστηκε.

(Έθνος της Κυριακής, 2001 – 2002) (τελευταία επεξεργασία, 8.8.2011)